

Promocija bez autora

Speculum, Varaždin, Naklada Modernist, 2015., 64 str.

Ljiljana Matković – Vlašić

mvlasic@mef.hr

Mediji danas vrlo malo izvješćuju o poeziji, možda i zato jer poezija danas privlači manje pozornosti od ostalih književnih vrsta. Nekoć se smatralo da je ona najzahtjevnija i za pisanje i za čitanje, pa je upravo i zato bila posebno cijenjena. Zar nije jednom netko rekao da jedna strofa poezije može više reći nego desetak stranica proze? No, vjeruje li se u to i danas? Veliki Antun Barac, još prije sedam desetljeća, sumnjao je u vrijednost većine knjiga koje su se tada nalazile u knjižarama, a što bi tek danas mislio o toj hiperprodukciji koju više omogućuje tehnika nego pravi razlozi za pisanje. Poeziji se zapravo dogodilo isto što i likovnoj umjetnosti. Širom otvorena vrata slobode propustila su gotovo sve: dakle, možete slobodno izložiti trulu jabuku kao eksponat u nekoj galeriji, a i objaviti nesuvisle rečenice u lijepo ukoričenoj knjizi. Sloboda se, kao i obično, zloupotrebljava i tu se malo može učiniti. Ipak je važno kako će publika nešto primiti, a ne, hoće li nešto prijatelji-kritičari hvaliti ili će mediji zaviti šutnjom. Vrijeme se na kraju uvijek obračuna sa svim čovjekovim proizvodima.

Koliko god sam zasićena promocijama, tj. predstavljanjima knjiga, držim da su one danas važnije nego ikada prije. Na njima ćemo saznati nešto o knjigama o kojima inače ne bismo znali ni da postoje. Barem to!

U svakom slučaju neobično je da sam onog kišnog svibanjskog dana autobusom otišla u Varaždin na promociju poezije autora kojeg ne samo što osobno ne poznajem, nego čak nisam znala ni kako se zove. Prijatelji su mi rekli da bi autoru bilo drago da dođem. Kojem autoru? O tome se mudro šutjelo.

U mnoštvu ljudi, koji su se unatoč žestokoj kiši nagurali u palači Sermage, u Varaždinu, na brzinu sam upoznala ljubazno nasmijanog čovjeka koji bi trebao biti autor knjige poezije pod naslovom *Speculum*. On nije imao namjeru odijeliti se od publike. No, na promocijama očekujemo autora sučelice publici, po mogućnosti na povišenom mjestu, zajedno s još nekoliko osoba koje će govoriti o njemu i njegovu djelu. Uostalom znamo kako promocije izgledaju. Ovdje u palači Sermage ništa od toga. Dvorana odiše elegancijom prošlih vremena. Prigušena svjetlost, raskošan neupaljen luster, nekoliko slika iz Vugrinčeve kolekcije, mramor starinskog kamina, barokni ukrasi i glazbeni sastav neobičnog

naziva *Kajtebriga*. Na programu su navedena imena tog sastava: Hana Hegeđušić – glas, Gordan Perši – saksofon, Petar Eldan – klavir, Aleksandar Vešić – bas, Stanislav Muškinja – bubnjevi. Moram odmah reći da taj sastav nije izveo samo jednu ili dvije glazbene točke, nego je stalno pratio zbivanje koje se odvijalo pred našim očima. Umjesto uobičajene promocije ovo je zapravo bilo uprizorenje koje se ne usuđujem nazvati performans, jer se pod tom riječju danas svašta krije. Na programu, na samom kraju piše: Konceptcija: Petar Eldan i Marinko Prga. Dakle, riječ je o konceptiji, a to ipak nije isto što i performans. Kad sam kasnije ljubazno nasmijanom čovjeku na odlasku dobacila: »Fali mi autor!«, on je odvratio: »Takva je bila konceptcija!« Hm, svaka čast konceptiji, ali bez autora ništa se ovdje ne bi dogodilo! – pomislila sam sputana svojim stereotipnim razmišljanjem. O toj sputanosti mnogo sam kasnije razmišljala.

Glumci Marinko Prga i Hana Hegeđušić zapravo su interpretirali tekst. Nisu oni recitali, kao što se to obično čini na promocijama, nego su stvarno tumačili, što znači da su u cijelo događanje unijeli sebe i svoju glumačku umješnost. Kad je umjetnost u pitanju, znade mi od prve puno toga izmaći, jer umjetnost traži maksimalnu koncentraciju. Zato, primjerice, na važne izložbe idem dva puta, ako ne i više. Ovdje se nesumnjivo događala umjetnost. No ipak, je li glazba bila prejaka? Kako za čije uši, ali ona je savršeno odražavala dramatičnost teksta. Voljela bih da se sve još jednom ponovi, jer imam dojam da mi je prilično toga promaklo.

Bilo je kasno da se vratim u Zagreb. U Varaždinu uvijek imam konačište. Kiša koja udara po prozoru nimalo me ne uspavljuje. Posižem za knjigom koju je moja prijateljica kupila. Čitam *Speculum* uzduž i poprijeko. Upravo tako, jer skačem s kraja na početak pa dijagonalno u svim pravcima, ako mogu ovako geometrijski opisati svoje čitanje. Zatim mirno od početka do kraja. Noć je. Čitam. Sada mi pozornost ne odvrćaju pojedinosti kao što su: jesam li dobro čula zadnju riječ koju je izrekao glumac, jesu li bubnjevi bili preglasni... Nipošto ne želim omalovažiti osebnju promociju koja je bila u cjelini slojevit umjetnički doživljaj. No knjiga koju držim u ruci čini mi se sada nešto drugo. Ljutim se na sebe. Trebala sam je kupiti. To je rijetka knjiga koju nakon desetak stranica ne odlažem postrance da bih na nju zaboravila. Imati dobru knjigu isto je što i imati dobrog prijatelja. Gluho je doba noći, a ja sama sebi postavljam pitanje: Što je zapravo poezija danas? Po čemu se ona razlikuje od proze? Zar samo drugačijim nizanjem redaka? Suvremena poezija, pa i kad je riječ o nobelovcima, oslobodila se metričkih pravila, ali ne i jezične discipline. Ezra Pound je isticao ritam, čak apsolutni ritam, koji mora biti u skladu s onim o čemu autor piše. Da, poezija jest ritam, jest jezična disciplina i, na kraju krajeva, ona je odraz čovjekova iskustva koje se iskristaliziralo u riječima. No bolje je knjigu poezije čitati nego teoretizirati o poeziji, pogotovo ne sada u ovoj kišnoj noći kad misli nisu najsvježije.

Speculum je latinska riječ koja znači ogledalo. Tražeći ime autora naglo shvatih da je naslov te knjige zapravo sam autor. Zašto se sakrio u ogledalo? Ne, nije se on sakrio, on je postao ogledalo u kojem se život, ne samo njegov, odražava u nekim svojim pa i kozmičkim dimenzijama.

Možemo li pobjeći od ogledala? Poezija, barem ona koja još uvijek zaslužuje to ime, nikada ne daje očekivane odgovore. Ona proširuje stvarnost u kojoj živimo:

»Rođen sam nevin... krivnju sam dobio naknadno, kao dar ispod božićne jelke na svoj prvi rođendan ... U početku sam još gajio neke nade /jednom sam čak zatražio pomoć i od nebeskog plavetnila/ nisam je dobio« (22) (*Zločin i kazna*). Može li se taj *Zločin i kazna* uklopiti u *Carstvo tišine* »u kojem ja postojim od samog početka kad vrijeme još nije teklo...« (18) ili u *Povratak u budućnost*: »Odlučio sam vratiti se u svoju sjajnu budućnost ali... tamo me nije bilo... čekao sam strpljivo godinama, stoljećima... dok ponovno nisam susreo svoje pretke i sve im oprostio« (21).

Uviđam kako je besmisleno tražiti autora na onaj običan način: kako se zove, što radi, koliko mu je godina... U kozmičkoj povezanosti svih ljudi i živih bića što bi značilo izvući jednu nit? Ogledalo nas ne može prevariti. Mijenjaju se samo naočale kojima gledamo sebe i druge. One mogu biti ružičaste ili crne, ali i bezbojne, realistične. *Speculum* ne mari za kvalitetu našeg viđenja. Jer, u knjizi piše: »Moju istinu nitko ne čuje samo ja, premalo da postoji...« (25). Zatim: »Odlučio sam izaći iz svog skrovišta i otkriti svoje lice...« (25). U *Božićnom čudu* porazna konstatacija: »Jedina razlika između mene i njih je u tome da ja mrzim njih, a oni mrze mene« (30) i na kraju: »Ona nikoga ne mrzi priznajem ONA JE ČUDO« (30). Od autora koji svoju zbirku počinje ovako: »Jutros sam s lica skinuo sve maske, tisuće njih...« nikakvo iskustvo nas ne bi trebalo iznenaditi. No, napokon, što je s ljubavnom pričom koja se nazire u cijelom tekstu kao izmjenjivanje zanosa, nesporazuma, odlaženja i dolaženja... Sretnog svršetka rijetko ima u svijetu koji poznajemo: »Moja čudesna draga ne postoji ono što vidite samo je odraz u ogledalu...« (57).

Tekst privlači. Ne ispunjava nas onim frustrirajućim osjećajem da zapravo nismo razumjeli što je autor htio reći, ali isto tako ni osjećajem da nam je sve to već dobro poznato, da je već davno bilo rečeno na bolji i uvjerljiviji način. Uostalom čemu sada iz znatiželje postavljati pitanje autorstva? Ispovijed, ako i nije izrečena u ispovjedaonici, neka ostane anonimna! Zar nije netko jednom kazao da je važno pisati poeziju, ali da nije važno tko je piše. Čak se jedan kritičar usudio reći da bi Evgenije Onjegin bio napisan i da Puškin uopće nije postojao. To je dobra lekcija svima koji teško mogu sebe zatajiti. Isto tako nije loše da danas mnogi, ako već ne svi, pišu poeziju. Taj ih napor oplemenjuje. A u vrijeme kad je tehnika promijenila ne samo svijet nego i svijest ljudi, poželjno je sve što usporava proces dehumanizacije... Ah, bolje je da prestanem docirati

i mudrovati. Zamolit ću jednostavno prijatelje da mi knjigu posude. Kod kuće ću je još jednom u miru pročitati.

Toga jutra prije odlaska u Zagreb, u kavani, gdje se društvo našlo na kavi, prilazi mi autor i poklanja mi knjigu s potpisom. Zar je mogao naslutiti što mi je sve glavom prolazilo u varaždinskoj noći? Konačno znam njegovo ime i prezime, pa i čime se bavi, ali ovoj knjizi takvoj kakva jest to uopće nije bitno. Ako je autor *Speculum*, kao što sam i sama zaključila, onda to treba poštivati. Valja poštivati koncepcije koje su drugi zamislili. Teško je napustiti vlastite stereotipe, ali ugodno je naći se u novim prostorima duhovne slobode. Saznala sam kasnije da će se promocija ponoviti u Varaždinu zbog velikog interesa koji je izazvala kod publike. Ispunile su mi se, dakle, obje želje: imam knjigu i promocija će se ponoviti! Bolje reći uprizorenje ili, još bolje, *koncepcija*!